

*Левченко Ю.О., завідувач кафедри
кримінології та кримінально-
виконавчого права Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент*

ДО ПИТАННЯ ПРО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЗЛОЧИННОСТІ

Кримінологічна наука доводить, що злочинність, будучи різновидом людської діяльності, тісно пов'язана з культурою [1, с. 13-14]. Варто зауважити, що при цьому культура здатна не тільки детерминувати злочин, але і протидіяти його вчиненню. Тому можна стверджувати, що сучасні наукові дослідження в галузі кримінології повинні здійснюватися на підставі культурологічного підходу до вирішення відповідних проблем. Цей напрямок у науці називається по-різному: «культуральна кримінологія», «кримінальна культурологія», «культурологія злочинності» тощо.

З огляду на сучасну злочинність та її фактори детермінації, одним із найперспективніших та сучасних

видається вивчення впливу на злочинність саме масової культури. У сучасних умовах ця тема стала однією з пріоритетних, оскільки масова культура відіграє домінуючу роль в житті переважної більшості людей в суспільстві. Під масовою культурою фахівці розуміють специфічний спосіб освоєння дійсності та адаптації до неї, який проявляється в умовах масового суспільства. Масова культура характеризує специфіку виробництва та розповсюдження відповідних культурних цінностей; її особливостями є орієнтація на смаки і потреби «середньої людини», виключно висока гнучкість, комерційний характер, використання кліше при створенні артефактів, зв'язок із засобами масової комунікації як головним каналом розповсюдження та споживання відповідних цінностей [2, с. 68]. До артефактів масової культури можна віднести, наприклад, ЗМІ, телебачення, кінематограф, популярну музику, масові спортивні змагання тощо. Так, існує чимало прикладів вчинення злочинів, мотивованих наслідуванням тим чи іншим кіногероям. Аналогічною є ситуація з комп'ютерними іграми, сюжет яких нерідко передбачає вчинення злочину. Комп'ютерна гра ґрунтується на отождоженні гравця з персонажем гри, що передбачає безпосередній вплив на систему цінностей людини та її трансформацію, приведення у відповідність з правилами гри. Схожим чином «працюють» і образи, взяті з кінофільмів. Наслідування злочинцям з кінофільмів та комп'ютерних ігор означає той простий факт, що кримінальна субкультура використовується як зразок, засвоєний соціальний і культурний досвід.

Варто також відзначити ще один аспект досліджуваної проблеми - масова культура, яка характеризується домінуючим зовнішнім управлінням по відношенню до так би мовити «споживачів». Як зазначає А.В. Костіна, масова культура орієнтується на екранний спосіб передачі інформації. Культура екрану, заснована на демонстрації візуальних образів, впливає на формування свідомості, яка починає спиратися на емоційне, а не інтелектуальне осягнення ідеї, що дозволяє знайти особливу повноту впливу на масову свідомість і можливість маніпулювання нею [3, с. 14]. Проникнення в масову культуру злочинної субкультури з неминучістю тягне зміну масової свідомості та деформацію культурних цінностей у масштабі всього суспільства,

в тому числі у вигляді підвищення рівня правового нігілізму, віктимізації населення, зростання корупції тощо.

Крім того, розглядаючи вплив масової культури на злочинність в сучасних умовах, слід звернути увагу на теорію субкультур, яка успішно застосовується при вивченні культурних особливостей ув'язнених, причин виникнення злочинів на ґрунті відмінностей, що існують між панівною культурою і різними субкультурами. У цій теорії досить плідно досліджується кримінальна субкультура як одна з детермінант злочинності. Слово «кримінальна» у позначенні виду субкультури вказує на вчинення діянь, які порушують насамперед кримінально-правові заборони, але очевидно, що існують й інші правопорушення, які мають перспективи трансформуватися, перерости в злочинні діяння. Деякі вчені справедливо відзначають, що боротьба з адміністративними правопорушеннями за допомогою адміністративних покарань в кінцевому рахунку також є боротьбою зі злочинністю. Крім вивчення злочинного світу, теорія субкультур представляється досить ефективною при кримінологічному аналізі злочинності мігрантів, а також посягань на цю соціальну групу з боку корінного населення. Мігранти розглядаються в соціології (Р. Парк) як маргінальні особистості, яких характеризує «почуття соціальної дихотомії, роздвоєності і конфлікту, коли старі звички відкинуті, а нові ще не сформовані». Відповідно до зазначеного підходу, маргінальність виступає наслідком культурного конфлікту і має назву культурна маргінальність [4, с. 12]. Конфлікт мігранта з панівною культурою може виступати в якості причини вчинення злочинів. У кримінології розроблена стосовно зазначеної проблеми теорія конфлікту культур Т. Селліна.

Дослідження взаємозв'язків між масовою культурою та проявами злочинності розглянутими аспектами не вичерпується. За на підставі вивчення цих зв'язків також можуть розглядатися феномени кримінальної ідеології, вплив гендерного фактора на злочинність, етнічна злочинність, окремі види покарань тощо. На наш погляд, взаємний вплив масової культури та злочинності може розглядатися в якості самостійної кримінологічної теорії. Загальнокультурологічні засади в кримінології передбачають вивчення взаємозв'язку культури та діянь, що порушують кримінально-правові заборони, характеру і ступеня

обумовленості поведінки людини створеними нею культурними феноменами.

Список використаних джерел:

1. Кримінологія/ за заг. ред. О.М. Джужи. К.: Юрінком Інтер, 2002. 414 с.
2. Костина А.В. Массовая культура как феномен постиндустриального общества. М.: Едиториал УРСС, 2005. 352 с.
3. Костина А.В. Соотношение и взаимодействие традиционной, элитарной и массовой культур в социальном пространстве современности: автореф. дис. ... д-ра культур.: 24.00.01. М., 2009. 38 с.
4. Мельникова Н.Е. Феномен маргинальности в системе культуры: социально-философский анализ: автореф. дис. ... канд. филос.наук: 09.00.11. М., 2007. 22 с.